

יש לי שאלה
העשרה למורי עברית בתפוצות

עלון 2 מפגש שכולו בעברית

כתיבה: מרגלית קונשטוק
עריכה: ענבל בראל (גוטסמן)

מורים, מחנכים ושליחים יקרים,

מורים רבים המלמדים עברית במסגרות החינוך היהודי בתפוצות מתלבטים בשאלות עקרוניות, כמו גם מעשיות, באשר להוראת העברית כשפה נוספת.

בחוברת זו ליקטנו מספר שאלות רווחות שמעסיקות מורי עברית בשטח, ולכל שאלה אנו מציעים מענה קצר, המתבסס על ניסיון רב שנים בהכשרת מורים להוראת עברית בתפוצות, על ניסיונם של מורים רבים, על מחקרים ופרסומים מטעם ACTFL (המועצה האמריקנית להוראת שפות זרות) וחוקרים כגון ביל ואן פאטן, ג'ק ריצ'רדס ואחרים.

לנוחות ההתמצאות חילקנו את השאלות לשלוש קבוצות, ובהתאם לכך גם השערים בחוברת:

1. אפיוני למידה – שאלות הנוגעות ללומדים
2. אפיוני הוראה – שאלות הנוגעות למלמדים
3. נושאי לימוד וסוגי טקסטים – שאלות הנוגעות לתוכני הלימוד

בסוף החוברת בחרנו להציג שאלות שהן בבחינת חומר למחשבה והזדמנות להדהוד של רעיונות משלכם.

אנו תקווה שתוכלו להיעזר בחוברת כדי להבין, לחפש ולמצוא פתרונות שמתאימים לכם וללומדים שלכם, ובעיקר כדי ליצור למידה משמעותית בכיתות שלכם ואהבה לשפה העברית!

המחלקה לחינוך,

ההסתדרות הציונית העולמית

אפיוני למידה - שאלות הנוגעות ללומדים

1. למה מתכוונים כשאומרים 'מיומנויות שפה' או 'תפקודי שפה של הלומדים'? שפה היא כלי תקשורת. על מנת להשתמש בכלי זה נדרש הלומד להיות בקיא בארבע מיומנויות: דיבור, האזנה, קריאה וכתיבה. קצב ההתקדמות ברכישת כל אחת מהן הללו שונה מלומד ללומד ומותנה בגורמים

רבים. לכן, בנקודת ההתחלה של הלימוד עלינו להעריך מה הלומדים שלנו יכולים לעשות בכל אחת מן המיומנויות הללו בעברית. היכולות הללו הן תפקודי השפה. המועצה האמריקנית להוראת שפות זרות (ACTFL) פרסמה מסמך ובו קווי יסוד לדירוג תפקודי שפה (כל שפה שהיא) בכל ארבע המיומנויות, המאפשר למדוד הישגים ולזהות התקדמות גם בלימוד עברית.

2. מהן הרמות בשפה? כיצד ניתן להגדיר אותן?

רמת מתחילים

מצליחים לתקשר באופן בסיסי בעזרת רשימות מילים, שינון משפטים ותבניות שגורות.

רמת ביניים

מצליחים ליצור בשפה, לשאול ולהשיב על שאלות פשוטות בנושאים מוכרים ולהתמודד בהצלחה עם מצבים תקשורתיים פשוטים.

רמת מתקדמים

מצליחים לתאר ולספר תוך שימוש בכל הזמנים, ולהתמודד עם מצבים תקשורתיים מורכבים.

רמה מתקדמת מאוד

מצליחים לבטא דעות מנומקות, להעלות רעיונות והשערות, לדון בנושאים קונקרטיים ומופשטים ולהתמודד בהצלחה עם מצבים לשוניים לא מוכרים.

3. כיצד ניתן לקדם לומדים בהתאם לרמת העברית שלהם?

המפתח הוא תוכנית לימודים רלוונטית ללומד ומותאמת לאורח חייו, לרמת העברית שלו וליכולותיו האישיות. כל תוכנית צריכה להתייחס לתחומים הבאים:

* תוכן והקשר: נושאים ואוצר מילים מן הסביבה המיידית הקרובה (ברמת מתחילים) אל הסביבה המיידית המורחבת, הקהילתית (ברמת הביניים) והסביבה החוץ-מיידית (ברמת מתקדמים) למשל: אני, המשפחה שלי, הכיתה שלי, השכונה שלי וכך הלאה.

* סוג הטקסט (היקף המלל וארגונו): מילה, רשימת מילים, צירוף משפטים, קטע, מספר קטעים. היקף המלל וארגונו מכוונים גם לסוגות שיילמדו: שיר, דקלום, מודעה, הודעה, כתבה, סיפור ועוד.

* סוגי המשימות: הפעולות שהלומדים יידרשו לבצע, בהתאמה לרמת העברית שלהם, למשל: לערוך רשימה, לתאר, לספר, להשוות, לדון, להביע דעה ועוד.

* דיוק ואיכות: הדיוק מתייחס למידת המובנות של הלומד: מי מבין אותו - המורה לעברית או כל דובר עברית? עד כמה תפקודי השפה שלו קרובים לאלו של דובר ילידי? האיכות מתייחסת למידת השימוש באוצר מילים ותהליכי חשיבה בהתאם ולידע עולם.

* תרבות ישראלית: שימוש בחומרים אותנטיים, כגון: סרטונים, תמונות מהווי החיים בישראל, שירי חגים, שילוב של מקורות יהודיים, היכרות עם נופים ואתרים בישראל, היכרות עם יוצרים ישראליים בתחומי מוזיקה, אומנות, ספרות ועוד.

חמשת התחומים הללו תלויי רמה (כפי שהסברנו בתשובה לשאלה 1) ומסייעים להעריך את תוכנית הלימודים, את השיעור, את רמת הלומד - מבחינת נקודות החוזק והזדמנויות הלמידה שלו במיומנויות השונות.

בעזרת תחומים אלה אפשר לגבש תכנית לימודים מותאמת, יעילה ומשמעותית ללומדים, לדוגמה: ילד שיודע לספר על משפחתו אך מתקשה לתאר את עצמו בכתב יזדקק לחיזוק בתחום מיומנות הכתיבה והתיאור, אך יוכל ליהנות ממשימות מורכבות יותר בעבודה הדורשת הבעה בעל-פה, כך שבסוף השנה הוא יהיה מסוגל לתאר את עצמו בכתב תוך שימוש בארבעה או בחמישה שמות תואר ושניים-שלושה משפטים.

4. התלמידים שלי אומרים שהם לא רוצים ללמוד עברית. מה עושים?

*** מקדישים זמן לזיהוי האמונות שלכם ושל התלמידים ביחס ללימוד עברית.**

רכישת שפה יכולה להיות עניין קשה ולעיתים אף מתסכל. כל לומד הוא שונה ולכן גם לומד בדרך שונה. אינטליגנציה, רקע אישי, תכונות אופי, רצונות, נסיבות חיים ועוד, הם רק חלק קטן משלל הגורמים המשפיעים על מוטיבציה.

אליהם מתווסף מערך של אמונות ודעות קדומות ביחס ללימוד עברית, כגון:

היחס להצלחה – מהי הצלחה בעיניי? ("אני יודע עברית מצויין אבל המורה לא שמה לב...")

השפה עצמה – עברית היא שפה קשה ("הצליל של העברית מפריע לי...")

תרבות – מה הקשר שלי לעברית? ("למה אני צריך את השפה הזאת? היא לא קשורה אלי...")

יכולות למידה – אני לא יכול ללמוד עברית כי אין לי כישרון לשפות ("כולם יותר טובים ממני")

את אמונות הלומד ניתן לזהות בקלות באמצעות שיחה חופשית או שאילת שאלות ישירות ועקיפות. שימו לב שחלק מן האמונות מעכבות למידה וחלקן מקדמות; חשוב לזהות את האמונות המקדמות כדי לרתום אותן ללמידה יעילה.

*** משתמשים בכלי למידה מעניינים, חווייתיים ורלוונטיים לתלמידים** כדי שהם יוכלו

להתמודד בהצלחה עם משימות הלימוד. על המורה מוטל התפקיד של בניית ביטחון

עצמי אצל התלמיד וחיזוקו עד שיוכל להגיד בסופו של דבר "אני יכול".

*** בודקים שתוכן השיעור והמשימות מתאימים לרמת הלומדים:** ככל שתלמיד חווה

יותר הצלחות, כך עולה המוטיבציה שלו להתאמץ ולהתקדם על אף הקשיים.

ניתן לבנות מוטיבציה, בין היתר, באמצעות כלים חווייתיים פשוטים כמו הצגת תמונות, השמעת שיר מהתרבות הישראלית, צפייה בסרטון או בתמונות המעוררות הזדהות מיידית ותגובה.

למידה המותאמת ללומדים ולצורכיהם מייצרת הזדמנות לכל לומד לקדם ידע ויכולות אישיות, הופכת אותם למעורבים יותר בתהליך הלמידה ומעודדת פיתוח מוטיבציה פנימית.

*** משתפים את הלומדים בקבלת החלטות הקשורות לתהליך הלמידה,** למשל:

האם יותר קל לכם לזכור את המילים כשמשחקים בינגו או משחק זיכרון? הייתם רוצים ללמוד בשיעור הבא שיר או סיפור? תעדיפו לעבוד על זה לבד או עם חבר?

השיתוף יכול להתבטא גם במתן תפקידי הוראה לתלמידים. הלומדים יכולים, למשל, להסביר הוראות למשחק, לקרוא את קלפי המשחק, לעזור לחברים שמתקשים, להציג בפני הכיתה נושאים לפי בחירתם, ועוד.

אפיוני למידה - שאלות הנוגעות למלמדים

1. האם צריך לתקן שיבושי שפה - טעויות ושגיאות?

תהליך רכישת השפה כרוך בשיבושי שפה - שגיאות וטעויות. ההבדל המרכזי ביניהן הוא ששגיאות נובעות מחוסר ידיעה או חוסר הבנה, בעוד טעות נובעת ממעידה מזדמנת. שגיאה (error) - היא בחירה בפתרון לא נכון או בדרך שאינה נכונה, כאשר בזמן הבחירה כל הנתונים הדרושים להחלטה נכונה אמורים להיות ידועים, לדוגמה: שגיאת כתיב או שגיאה בהתאמת מין ומספר לפעלים או לשמות תואר. טעות (mistake) - היא בחירה בדרך שאינה נכונה, כאשר בזמן הבחירה לא ידועה הדרך הנכונה. טעות מציינת גם פעולה לא נכונה שנעשית מתוך חוסר תשומת לב, למשל: טעויות הגהה או טעות באיות שמות.

שיבושי שפה מתרחשים בשלושה תחומים:

1. בתחום המורפולוגיה (ההיבט הצורני של השפה), למשל: חלונים, ביצות, שלוש שקל, אתה לא הבנתי.
  2. בתחום התחביר, למשל: "אני רוצה הולך סבתא".
  3. בתחום הסמנטיקה (המשמעות), למשל: "אני רוצה להחליף את עצמי" (במקום: אני רוצה להשתנות).
  4. בתחום הפרגמטיקה (תורת השיח), למשל: שינויים ברמת הנימוס, ברמת האינטימיות ובמשלב הלשוני, אירוניה, הומור ושאלות רטוריות. גם נושאי שיחה הם בתחום הפרגמטיקה של השפה: בשיח ישראלי מקובל לשאול לגבי מוצא עדתי, דעות פוליטיות, השקפה דתית, שירות צבאי וכד', בעוד שבתרבויות אחרות הנושאים הללו אינם חלק השיח הביני-אישי או הכיתתי.
- בשונה מטעויות דקדוקיות - שיבושים פרגמטיים אינם ניתנים לזיהוי מיידי על ידי לומדי השפה, והדבר עלול להוביל לקצר תקשורת ולמבוכה. יש אפוא לפתח רגישות וללמד חלק מהם כתבניות לשינון. חלק מהשיבושים הם אוניברסליים ואינם תלויים בהכרח בשפת האם של הלומד.

ומה בעניין התיקון?

על המורים לשאול את עצמם מהם שיבושי השפה של הלומד על ידי השוואה לתוצר שהיה מתקבל מִדוֹבֵר ילידי. עליהם לבדוק האם השיבושים חוזרים על עצמם, ולנסות להפיק מהם דרכים ללמידה ולשיפור. Corder, במחקרו על משמעות שיבושי השפה של הלומדים, הביא לשינוי תפיסתי מהפכני. הוא הציע להתייחס לשיבושי השפה כאל חלונות הצצה לתהליכי הלמידה שלהם ולא כאל בעיה שיש לטפל בה. לדבריו, שיבושי השפה מגלים לנו דפוסי התנהגות שיטתיים שמצביעים על תהליכי למידה. הם עוזרים לנו להבין באיזה שלב של הלימוד נמצא הלומד, מה הוא הפנים, מה עלינו לחזק ומה טרם נלמד אך הלומד צריך ללמוד, ולכן שיבושי השפה מהווים דרך מצוינת להערכה ולהבנת יכולתו וצרכיו של הלומד.

ואן פאטן, בהתייחסו לנושא זה, מסביר שמחקרים רבים הוכיחו כי תיקון גלוי של שגיאה לא הוכח ככלי לימוד יעיל. תיקון בסגנון "לא אומרים 'ילד גדולה' אלא 'ילד גדול', כי 'ילדי זה זכר ו'גדולה' מתאר שם עצם בנקבה", מתרכז בשגיאה ולא בתהליך החשיבה שהוביל ליצירתה. בהוראת עברית כשפה נוספת, השגיאות הן כלי עבודה מצויין שעוזר לנו להבין היכן ממוקם הלומד בתהליך הלמידה. הן מראות לנו מה הפער בינו לבין דובר ילידי של השפה ומאפשרות לנו לדייק ולהתכוון ללומד ולצרכיו.

נוסף על כך, בקרב לומדי שפה מוכרת התופעה של "שפת ביניים", שיש בה עירוב של דפוסים לשוניים מן השפה הנרכשת עם אלו של שפת האם, לדוגמה: "אני קר" במקום "קר לי".. תופעה זו היא שלב התפתחותי בלימוד שפה נוספת, כתוצאה של פישוט מערכת הכללים של השפה הנרכשת תוך הישענות על נורמות לשוניות מוכרות משפת האם, ויש לראות בה חלק טבעי מתהליך הלימוד: אמנם התוצאה שונה הן משפת האם הן מן השפה הנרכשת, אך אין זה בגדר טעות.

2. מהם הקשיים הייחודיים ללימוד עברית?

מספר גורמים הופכים את העברית לשפה קשה להוראה וללימוד:

- * **כיוון** – הכתיבה והקריאה מימין לשמאל, בשונה מהכתיב המבוסס על אותיות לטיניות.
- * **הניקוד** – העברית נכתבת ונקראת ללא סימני ניקוד (למעט שירה וספרות לגיל הרך), ולכן חלק נכבד מהמידע לגבי צלילי המילים חסר.
- * **אותיות סופיות** – זוהי תופעה ייחודית לעברית ולכן דורשת תשומת לב מיוחדת, שינון נוסף ויכולת הפשטה של הלומד.
- * **משפטים שמניים** – בעברית יש משפטים ללא פועל, כמו "הגלידה טעימה" או "חם פה". התבנית התחבירית הזאת קשה לתלמידים רבים ואינה נרכשת בטבעיות ובקלות.
- * **מילות יחס**, המציינות את היחס בין שמות עצם ("אלון ליד העץ") או בין פעולה לשם עצם ("אמא פותחת את הדלת") הן המילים האחרונות שנרכשות בכל שפה, אבל בעברית זה מורכב יותר מכמה סיבות:
  - חלקן אינן מילים נפרדות אלא אותיות שמצטרפות למילים (ב, ו, כ, ל, מ)
  - יש להן נטייה בצורת היחיד והרבים (לי, לך, לנו, להם...)
  - חלקן נוטות על דרך היחיד (שלי, שלך) וחלקן על דרך הרבים (אליהם, בלעדינו)
  - יש מילות יחס שקשורות לפעלים מסויימים (מילות יחס מוצרכות), לדוגמה: לעזור ל... לדאוג ל... לטפל ב... להתבונן ב... להרכיב את... לסגור את... לבקש מ... לשלוח ל... ועוד.
- שליטה במילות היחס, החיונית לדובר השפה, מצריכה הבנה, זיהוי ושינון של תפקידיהן השונים.
- * **מילות קישור וחיבור** – גם, נוסף לכך, יתרה מזאת, אמנם, למרות, מפני ש... אף על פי ועוד.
- * **מבנה המשפט** – ברוב המשפטים בעברית קיים נושא, פועל וכן השלמות. במקרה זה, סדר המשפט הוא בדרך כלל נושא-פועל-מושא, כלומר נושא המשפט קודם לנשוא המשפט. מבנה זה שונה משפות שמקורן לטיני.

כל אלו ועוד הן תופעות ייחודיות לעברית ההופכות את רכישת השפה על כל מיומנויותיה לתהליך מורכב.

3. אז ללמד או לא ללמד דקדוק?

בשלבים הראשונים של רכישת השפה ניתן משקל רב לטיפוח ההבנה והפקת השפה, ומשקל מצומצם יחסית להבניה שיטתית של הידע הלשוני – הדקדוק. ככל שהלומדים יתקדמו בתהליך הלימוד כך נעבור מרשימות מילים, משפטי תבנית קצרים ושימוש רב בהמחשות ועזרי הוראה, לטקסטים ארוכים ומורכבים יותר, כגון: כתבות, סרטים, שירים וסיפורים הכוללים מגוון רחב של תבניות לשוניות ואוצר מילים. **רכישה משמעותית של ידע לשוני מתבצעת בהקשר** והיא צריכה לתת מענה לצרכים תקשורתיים. לפיכך, ככל שנרבה לשלב בהוראה טקסטים אותנטיים (כאלה שנכתבו בעברית עבור דוברי עברית), וככל שנצליח להתאים אותם ליכולות ולצרכים של הלומדים, כך נחשוף אותם בצורה שיטתית ומובנית לתבניות לשוניות ולדקדוק בשפה. בהמשך, יהיו נושאים דקדוקיים שיצריכו לימוד, חזרה ושינון רבים ומתמשכים (למשל: זכר ונקבה בעברית). לעומתם, יהיו נושאים שיילמדו כמעט מאליהם ויצריכו מעט זמן של הוראה מפורשת ושינון עקב תדירותם הגבוהה בשפה המדוברת והחזרתיות המובנית שלהם (כינויי גוף בסיסיים, מילות יחס ועוד).

בהוראת דקדוק על פי הגישה התקשורתית המיקוד יהיה רק בצורות שקשה לרכוש אותן. לפיכך, מורים צריכים לדעת אלו צורות נרכשות אחרונות, מדוע הן קשות לרכישה ומדוע סוגים מסויימים של הוראה מפורשת יכולים לעזור לתהליך הרכישה. ואן-פאטן, בספרו Making Communicative Language Happen, מצביע על שלוש הנחות מוטעות ביחס להוראת דקדוק:

1. חזרה על שיטות לימוד מסורתיות שהמורים התרגלו אליהם כתלמידים ("ככה גם אני למדתי")
2. דגש על תרגול, מתוך אמונה כי תרגולים הם כלי יעיל ללימוד דקדוק
3. דגש על כללי הדקדוק, מתוך תפישה כי יש צורך להסבירם במפורש

ואן-פאטן טוען כי לא כל התרגולים אכן יעילים לחיזוק מיומנויות לשוניות. הוא מחלק את התרגולים לשלושה סוגים:

תרגולים מכניים – הלומד אינו צריך לשים לב למשמעות, ויש רק תשובה אחת נכונה. לדוגמה, תרגולי המרה: הוא רואה סרט – הוא רואה אותו (תוכנית טלוויזיה, ילדות, תגובות, כלב, חתולים)

תרגולים נושאי משמעות – הלומד צריך להבין את המשמעות, יש רק תשובה אחת נכונה והתשובה ידועה.

לדוגמה: ענו על כל שאלה והשתמשו במילת השייכות המתאימה.

איפה התיק שלך? – הנה התיק שלי (של דני? של שרה? של ההורים שלך?)

תרגולים תקשורתיים – הלומד צריך להבין משמעות; המידע או התשובה חדשים (אינם ידועים מראש).

לדוגמה: עבדו בזוגות, שאלו שאלות שהתשובה שלהן היא כן או לא (למשל: אתה מנגן בפסנתר? אתה אוכל פיצה? אתה מכין שיעורי בית?)

המטרה בהוראה תקשורתית היא שהתלמידים ילמדו את הדקדוק בתוך הקשר משמעותי ויביעו את ההבנה שלהם גם בדרכים לא לשוניות. לכן, יש להשתמש בתרגילים יעילים להשגת מטרות אלו.

דוגמאות לפעילויות תקשורתיות המחזקות צורות דקדוקיות (מעובד לפי ואן -פאטן):

דיווד לטרמן או מדונה?

הקשיבו לכל משפט ולשם התואר במשפט כדי להחליט למי הוא מתייחס. לאחר מכן, ציינו האם אתם מסכימים או לא מסכימים עם המשפט.

	✗	✓
היא יפה		
הוא חזק		
הוא נחמד ומצחיק		
היא מוכשרת מאוד		
הוא חכם ויודע הרבה דברים		
היא מפורסמת בכל העולם		

עד כמה אתם מכירים את המורה שלכם?

בחרו בהשלמה המתאימה ביותר למורה שלכם. כשתסיימו, המורה יאמר לכם האם צדקתם.

1. כשהמורה שלי חוזר הביתה הוא... / מטייל עם הכלב / עושה ספורט / שותה קפה
2. כשיש לו מצב רוח רע הוא... אוכל שוקולד / הולך לישון / מקשיב למוזיקה
3. המורה שלי אוהב.... / לצייר / לשחק כדורסל / לראות טלוויזיה / לרוץ / לבשל

סקר כיתתי

חפשו בכיתה מישהו ש... , וציינו את שמו

1. אוכל 4 ארוחות ביום השם: _____ (השם שלו)
2. אוהב גרביים אדומים השם: _____
3. מנגן בפסנתר השם: _____
4. רוצה להיות נשיא השם: _____

מה עשיתי/ לא עשיתי בסוף השבוע שעבר?

השתמשו בפעלים הבאים כדי לתאר מה עשיתם או לא עשיתם בסוף השבוע שעבר:
ללמוד, לפתוח, לכתוב, ללכת, לקרוא, לדבר, לצייר, לטייל, לנגן, לשחק

בחדר שלי

1. כתבו רשימה של כל הדברים שיש היום בחדר שלכם. שימו לב לציין כמות.
2. כתבו מה הייתם זורקים ומה הייתם קונים/מוסיפים אם חבר טוב בא אליכם לסוף השבוע.
3. מצאו בכיתה מישהו אחר והשוו את הרשימות שלכם. אחר כך ספרו לכיתה במה אתם דומים ובמה אתם שונים.

4. מהו שיעור מיטבי?

מהלך שיעור החל מרמת NM					
היבט רגשי		היבט לשוני		הערכה	
סיום		לימוד נושא חדש, חשיפה		חימום	
10 דקות		10 דקות		7-10 דקות	
שימוש בחומר הנלמד בהקשרים אותנטיים שונים		שימוש בחומר הנלמד באותו אופן		שימוש בחומר הנלמד בהקשרים אותנטיים שונים	

שיעור מיטבי כולל מעטפת של חימום וסיום, ובתוכה עוברים הלוך וחזור בין חיזוק, לימוד וחשיפה.

חימום – פעילות תקשורתית בדיבור ובכתיבה המבוססת על ידע קודם. פעילות זו נעשית בדרך כלל בזוגות, והיא איננה קשורה לנושא החדש הנלמד.

חיזוק – פעילויות נוספות בכל המיומנויות, המחזקות ידע קודם באותו הקשר שבו הוא נלמד.

לימוד – לימוד מפורש של נושא לשוני חדש.

חשיפה – הצגת רכיבי שפה שנמצאים בטקסט מבלי ללמדם במפורש (או שיילמדו בשלב מאוחר יותר).

סיום – פעילות תקשורתית בדיבור או בכתיבה המבוססת על ידע קודם. פעילות זו נעשית על פי רוב במליאה.

רכיב נוסף בשיעור מיטבי הוא המיקוד בקלט. קראשן (Krashen 1985, 2008) טוען שכדי ללמוד שפה על הלומד להיות מסוגל להבין מסרים, כלומר להבין את הנשמע, את הנקרא ואת הנצפה. תפקידו של המורה הוא לספק קלט ברור ומובן (comprehensible input) ברמה מעט גבוהה מרמת הידע של הלומד.

לכן על המורים להקפיד להיות ברורים – להשתמש בעזרי הוראה ובהמחשות, להיות מסודרים ומאורגנים ולאטגר את התלמידים מעט מעבר ליכולותיהם העכשוויות.

5. אלו משימות כדאי לתת בשיעורי עברית?

משימות מעניינות ומגוונות: ככל שהמשימות יהיו מעניינות ומגוונות, כך יותר לומדים ייהנו מהן. כדאי לתת משימות הכוללות משחקים, עבודה בזוגות או בקבוצות, משימות קבוצתיות וכאלה שדורשות שיתוף פעולה בין הלומדים. חשוב מאוד לשלב משימות מגוונות כדי לתת מענה לסגנונות למידה מגוונים של הלומדים, וכן להקפיד על התאמת המשימות לרמת העברית של התלמידים וליכולות שלהם. לעיתים, משימה מתגלה כמגבילה או כמכוונת לסגנון למידה שאיננו מתאים ללומד, ולכן כדאי לחשוב מראש על מספר משימות שונות באופיין.

משימות הכוללות תפקודים שונים: משימות כאלה יעילות מאוד מפני שבנוסף לתפקוד הלשוני, הן משפיעות גם על תחושת ההצלחה של הלומדים, על האקלים הכיתתי, על היחס (attitudes) לעברית ועל המוטיבציה ללמוד אותה. לדוגמה:

הבחנה בפרטים, איתור וזיהוי, סיכום, השוואה, הצגה, עריכת סקר/ראיון, תיאור, דיווח, תרגום, דיבוב, שיום, הכנת משחק, הכנת דף הוראות, לימוד שיר, להסביר באמצעות קומיקס, לצייר על פי נתונים, לשייך פריטים, לזכור מספר פריטים, לסמן יוצא דופן, לשאול שאלה, להביע משאלה, לכתוב ברכה, להגיב בתנועה.

תלמידים רבים מבצעים את המשימות אך לא תמיד בחשק רב, משום שהם אינם מבינים את מטרת המשימה או את חשיבותה. לפיכך, מומלץ להסביר מהי מטרת המשימה ומהי תרומתה ללומדים, לדוגמה:
המשימה – לתאר תמונה במספר מילים או בשלושה-ארבעה משפטים.
ההסבר – משימה זו תורמת לתחושת הביטחון בשפה ומשפרת את היכולת לנהל דיאלוגים, ברמות ובתכנים שונים.

דרכי הלמידה שסקרנו כאן עשויות לשמש בסיס למשימות תקשורתיות רבות כבר בגילאים הצעירים וברמת המתחילים, למשל: משחק עם שליח מישראל, שיחת טלפון עם קרובי משפחה לכבוד יום הולדת, תיאור הגעה למקום מסויים ועוד. בעזרת כל אלו, ייתכן שהתלמידים יגלו מעט יותר מעורבות בשיעור או ייגשו אל המטלות בצורה חיובית יותר, מפני שהם יבינו את חשיבות הלימוד להיבט התקשורתי של השפה ולא יראו בו פעולה מוכתבת המנותקת מקיומם.

מה ללמד? - שאלות הנוגעות לחומרי הלימוד

1. מהם חומרי הלימוד המומלצים?

- א. חומרים אותנטיים:** חומרי הלימוד המומלצים ביותר הם אלו שבהם משתמשים דוברי השפה עצמם - שירים, סיפורים, סרטונים, קומיקס, עיתונים, תכניות טלוויזיה, פרסומות, יצירות אמנות, מחזות ועוד.
- את החומרים הללו ניתן לעבד, במידת הצורך, כדי להתאים אותם לרמת העברית של הלומדים ולצורכיהם.
- ב. חומרים המתאימים לגיל הלומדים:** יש לוודא כי החומר האותנטי איננו "נמוך", משעמם או ילדותי מדי עבור התלמידים. לומדים בוגרים, למשל, עשויים להיות ברמת מתחילים בעברית, אך לא יתאימו להם טקסטים ילדותיים באופיים.
- ג. חומרים מעניינים ורלוונטיים לחייהם של הלומדים:** מבין החומרים האותנטיים, חשוב לבחור בחומרים הקשורים לעולמם של הלומדים.

הסיפור "מעשה בחמישה בלונים", למשל, מתאים לרוב הלומדים בסוף רמת המתחילים ויהיה יעיל יותר מעבודה עם חומרים מתורגמים או מלאכותיים מבחינת אוצר המילים, טבעיות השפה והאוריינות התרבותית. תוכנו של הסיפור - בלונים - רלוונטי לילדים בכל העולם, כך שגם צעירים מהתפוצות יוכלו להתחבר אליו.

ילדים עד גיל 7 יכולים ליהנות מהסיפור מפני שהוא מאפשר להם להשתמש בידע קודם בנושאים כגון צבעים, בני משפחה וספירה (ראשון, שני וכו'). הסיפור מתאים גם לילדים הנמצאים בשלבים של ראשית קריאה וכתובה ומאפשר מגוון פעילויות בתחומים הללו, כמו המחזת הסיפור והצגתו בפני ילדים צעירים מהם.

2. האם צריך להיות קשר בין תוכנית הלימודים הכללית לתוכנית לימודי העברית?

כן, אם כי תפקודי החשיבה והשפה יהיו שונים.

חיבור בין תכניות הלימודים בעברית לבין תכניות הלימודים במקצועות אחרים עשוי לתרום לשתי תכניות הלימודים. דיאלוג מדורג ביניהן מקל על הלומדים, מבנה תשתית של ידע קודם, מקדם למידה אינטגרטיבית ועוזר בלימוד ובשליפת אוצר מילים מתוך אותו עולם תוכן.

עם זאת, יש לזכור שרוב הלומדים נמצאים ברמת ביניים גבוהה/ מתקדמים בשפת האם שלהם וברמת מתחילים או ביניים בעברית.

לכן, ילדים מגיל 5 ואילך יכולים לשוחח בשפת האם שלהם על נושאים מורכבים בשפה מורכבת וברמת חשיבה גבוהה - אך הם אינם יכולים לעשות בעברית. רמת החשיבה שלהם בשפת האם גבוהה יותר מאשר בעברית, וזה מקרין על המשימות שאפשר לתת להם באותו נושא בעברית.

3. מהם הנושאים שמתאימים לרמות השונות?

הנושאים רבים ומגוונים ואנו מציעים מבחר מצומצם. בכל בחירה של הנושא וחומרי הלימוד יש להתחשב בגיל הלומדים.

רמת מתחילים:

נושאים ראשוניים מהסביבה המיידית הקרובה

תרבות	חברה ולימודים	זהות אישית ומשפחה
מבעי היכרות	הילדים בכיתה	הצגת עצמי- שם וגיל
ברכות יומיומיות	מה יש בכיתה	דברים שאני אוהב/לא אוהב
מילות נימוס	מקצועות לימוד	המשפחה
שבת וחגים	ימות השבוע	יום הולדת
שם פרטי ושם משפחה	תאריך	בגדים
כסף	צבעים	ללמוד עברית
כלי נגינה	מספרים	
	איפה בעולם- גלובוס ומפה	
טבע, סביבה וטכנולוגיה		פנאי ובריאות
בעלי חיים בבית		מאכלים, פיקניק, שוק
מזג האוויר		ארוחות יומיומיות
עונת השנה (מבוא)		משחקים וצעצועים
הצומח בסביבה הקרובה		פארק, גן שעשועים
מה אפשר לעשות במחשב		אברי הגוף
כלי תחבורה		היגיינה אישית

תרבות	חברה ולימודים	זהות אישית ומשפחה
<p>מסעדה ארוחה מיוחדת מאכל לאומי ומאכלים מסביב לעולם בישול ומתכונים פרסומות קניות דמויות מפורסמות מגלי ארצות מבנים מפורסמים בעולם תרבויות אחרות אגדות ומעשיות קטעים ממחזות</p>	<p>התחלה חדשה סדר היום וסדר השבוע השכונה: רחובות, בתים מיוחדים ושכנים מערכת לימודים חוקים ונהלים המורה הטוב שלי בתי ספר מיוחדים בתי ספר בעולם בית-הספר האידיאלי זיכרונות מבית הספר מחנה קיץ תנועת נוער בילויים עם חברים מסיבת כיתה מקצועות עבודה</p>	<p>מה מיוחד בי: תיאור פיזי ותכונות החברים שלי משפחה מורחבת הבית שלי, עוברים דירה אירוע משפחתי חלוקת תפקידים במשפחה חוויות מיוחדות</p>
טבע, סביבה וטכנולוגיה	פנאי ובריאות	
<p>בעלי חיים בגן חיות ובספארי חרקים טיפול בחיית מחמד עונות השנה (הרחבה) מקורות המזון שלנו איכות הסביבה ומיחזור שמורות טבע טיולים ומקומות מיוחדים הרפתקה בחלל דרכי תקשורת בעולם העתיק</p>	<p>מסעדה, תפריט ומתכונים ממתקים היסטוריה של מאכלים חושים חוגים ותחביבים נסיעות וחופשות מידע עובדתי על מקומות ספורט: ענפי ספורט, תחרויות ספורט וכו'... מחלה ובריאות</p>	

תרבות	חברה ולימודים	זהות אישית ומשפחה
<p>ביקורת טלוויזיה וקולנוע מסורת ומנהגים סגנון קניות משמעות וסמליות של מאכלים 7 פלאי תבל</p>	<p>חברות בסיפורים וסרטים מצבים חברתיים מורכבים מחויבות אישית והתנדבות ישראלים עוזרים בעולם צדק וזכויות אדם מהפכות ומאבקים פוליטיקה וחוקים מנהיגים ודמויות הסטריות עבודה- מקצועות העתיד העיר האידיאלית תלבושת אחידה- בעד ונגד</p>	<p>משמעות המשפחה דמות מופת במשפחה סוגי משפחות השפעת מקום המגורים על המשפחה יתרונות וחסרונות של מגורים בעיר גדולה/קטנה</p>
טבע, סביבה וטכנולוגיה	פנאי ובריאות	
<p>תופעות ואסונות טבע חיות נכחדות והגנת הטבע מאבקים למען בעלי חיים איכות הסביבה - דילמות ישראל כמעצמת היי-טק השפעת הטכנולוגיה על תקשורת בין-אישית</p>	<p>תיירות וכלכלה "שביל ישראל" - טיול תחרות וניצחון אולימפיאדה ומכביה</p>	

4. האם אפשר לפתח נושא אחד על פני מספר רמות?

כן. הנה דוגמה להתפתחות נושא המשפחה.

כיתה	נושא	תפקודי שפה	אוצר מילים / דקדוק	חומרים אותנטיים
גן- 4 NL-NM	זאת המשפחה שלי	לשיים בני משפחה לתאר קבלת שבת במשפחה בעזרת רשימת פעלים פשוטים בהווה להבין שיר / סיפור פשוט	אוצר מילים: שמות בני המשפחה קבלת שבת דקדוק ופעלים: שייכות ("שלי") צוחק/ צוחקת, שרים, שמחים, רוקדים, מברכים, עושים	במשפחה שלי / מיריק שניר קבלת שבת / מיריק שניר
NM-NH	לכל אחד במשפחה יש טעם מיוחד	לציין רשימה של בני המשפחה המורחבת באמצעות ירקות שהם אוהבים, תוך שימוש בשמות תואר של צבעים	אוצר מילים: שמות של ירקות גינה משפחה מורחבת דקדוק ופעלים: שמות תואר- צבעים אוהב/ לא אוהב מכין, אוכל, זולל, קונה, שוטף, קוצץ	יש לי משפחה מיוחדת במינה/ דתיה בן דור סלט/ ע. הלל
גן 5 NH	דברים שאנחנו אוהבים לעשות ביחד סבא וסבתא	לציין רשימה של פעולות שבני המשפחה עושים ביחד	אוצר מילים: בני משפחה ימות השבוע דברים מהסביבה הקרובה דקדוק ופעלים: תנועות (לרקוד, לצעוד, להסתובב, להתחבק)	סבתא בישלה דייסה/ עממי אני רוקד עם אימא/אבא /מיכל חזון סבתא יונה מנס ציונה/ דתיה בן דור סבא בישל מרק/ נירה הראל (מעובד)

<p>ברוך הבא/ חוה אלברשטיין</p> <p>השפה המיוחדת של אורי/ דוד גרוסמן (מעובד)</p>	<p>אוצר מילים: משפחה חלקי היממה (בוקר, ערב..)</p> <p>דקדוק: שמות תואר בזכר ובנקבה, ביחיד וברבים ברכות ומטבעות לשון מילות שאלה יכול/ לא יכול + שם פועל כל הזמן/כל היום/ כל הלילה</p> <p>פעלים: בוכה, ישן</p> <p>אוצר מילים: שם פרטי ושם משפחה מספרים עד 20</p> <p>דקדוק: גיל - בת/בן כמה את/ה? שמות תואר: קטן, גדול</p>	<p>לשאל שאלות ולענות עליהן</p> <p>לתאר מה תיבוק יכול/לא יכול לעשות</p> <p>סדר יום</p> <p>לשאל שאלות ולענות עליהן</p>	<p>כיתה א NH- IL</p> <p>תינוק חדש במשפחה</p> <p>אחים ואחיות</p>	<p>כיתה ב NH- IL</p>
<p>שיר עצוב/ יהונתן גפן</p> <p>ניקה שתיקה/ דורית אורגד</p>	<p>אוצר מילים: איברי פנים (פרצוף)</p> <p>דקדוק: מילות השוואה זכר נקבה הבעה בע"פ ובכתב (במידת האפשר)</p> <p>אוצר מילים: שפה, חדש, קשה/קל</p> <p>דקדוק: מאין את/ה? סדר יום ופעלים מהווי הכיתה</p>	<p>תיאור חיצוני ותכונות של בני המשפחה הגרעינית והמורחבת ביחס אליו</p> <p>ארץ מוצא ועלייה לארץ שפות מאכלי עדות ומנהגים בחגים</p>	<p>למי אני דומה?</p> <p>משפחות ממקומות שונים</p>	

<p>יום הולדת לסבא של נדב (מעובד) מתוך "לחיות יחד בישראל ב".</p> <p>סבא בישראל מרק / נירה הראל</p> <p>סרטון: שמח אצל סבא וסבתא</p> <p>תמונה משפחתית/ נירה הראל (מעובד)</p>	<p>אוצר מילים: מילים הקשורות לתיאור אירוע, ברכות ואיחולים ליום הולדת, הזמנה למסיבה</p> <p>משפחה מורחבת (סבא-רבא/סבתא-רבתא, אחיין-אחיינית, בן/ בת דוד/ה)</p> <p>דור/ות, מבוגר, צעיר.</p> <p>דקדוק ופעלים: להזמין, לאחל, לברך, לתכנן</p> <p>פעלים פשוטים בעבר (להיות, ללמוד, לשחק..)</p> <p>פעולה הרגלית בעבר ("כשהייתי ילד היינו משחקים"..)</p> <p>אוצר מילים: כיוונים ומסלול (ישר, ימינה, שמאלה..) שמות תואר (נבון, נמוך, רחב, צר) שונה-דומה שיום בני משפחה מורחבת,</p> <p>דקדוק: משפטי תיאור ומשפטי השוואה ("סבתא שלי גרה ב.. הבית שלה גדול אבל...")</p>	<p>לתאר את בני המשפחה המורחבת ותכונותיהם</p> <p>לתכנן מסיבה ולנסח הזמנה</p> <p>לאחל ולברך</p> <p>לשחק במשחקי יום הולדת</p> <p>לערוך סקר</p> <p>לשאול: איפה את/ה גרה?</p> <p>להתמצא בכיוונים</p> <p>לציין את כתובת המגורים ולזהות את המשפחה על המפה</p>	<p>יום הולדת לסבא</p> <p>ביקור משפחתי</p>	<p>כיתה ג IL</p>
<p>יש ילד ש... / יהונתן גפן</p> <p>בית משותף/ דתייהן דור (סיפור)</p>	<p>אוצר מילים: מקצועות תפקיד, אחריות, תרונות</p> <p>דקדוק: שמות תואר מילות השוואה משפטים מורכבים ("יש ילד ש...")</p>	<p>לספר על חלוקת התפקידים במשפחה ולתאר מה כולל התפקיד של כל אחד במשפחה.</p>	<p>חלוקת תפקידים במשפחה</p>	<p>כיתה ד IL-IM</p>

<p>כתבות על משפחות (למשל המדור "מצב משפחתי" של רלי אברהמי)</p>	<p>אוצר מילים: דומה/שונה, כמו, ריבוי מילות משפחה (אימהות, סבתות)</p> <p>דקדוק: משפטי השוואה ("במשפחה שלי.. ובמשפחות אחרות..") משפטי תיאור ומשפטים מורכבים</p>	<p>לתאר את המשפחה שלי להשוות דגמי משפחות שונים מהעולם ומהקהילה הקרובה</p>	<p>משפחתי ומשפחות אחרות</p>	<p>כיתה ה' IM-IH</p>
<p>ביוגרפיות מעובדות של דמות ישראלית מפורסמת: סופר, זמר, משורר, צייר, ספורטאי</p>	<p>אוצר מילים: סיפור חיים מצב משפחתי מקום מגורים בעלי מלאכה</p> <p>דקדוק: פעלים בעבר (נולד, גדל, חי, עבד, עבר, נפטר) כתיבת פסקה בעבר מילות זמן (שבוע, שנה, לפני, אחרי) משפטי תיאור</p>	<p>להתמודד עם סיפור בלשון עבר</p> <p>לתאר בפירוט אירועים על ציר זמן</p> <p>לשאול ולענות על שאלות מתוך ביוגרפיות של דמויות ולבטא רגשות בנוגע לקורות החיים של אישים אלו</p>	<p>דמות מיוחדת במשפחה שלי וזיכרונות משפחתיים</p> <p>אישים מפורסמים ומשפחותיהם</p>	<p>IL-IM</p>
<p>פסיעות ראשונות/ נחום גוטמן מאלבום התמונות / מאיר פיצ'חדה</p> <p>אם ובנה/ חנה אורלוף</p>	<p>אוצר מילים: בהקשר של משפחה ואומנות</p> <p>דקדוק : מילות השוואה וניגוד משפטים מורכבים שליטה בכל זמני הפועל</p>	<p>לתאר חוויה משפחתית מיוחדת</p> <p>להביע דעה מנומקת, תוך הפגנת חשיבה ביקורתית או מופשטת</p> <p>להביע משאלה ("הייתי רוצה להיות כמו...")</p> <p>לכתוב כתיבה תיאורית מפורטת</p> <p>לערוך השוואה ולהסיק מסקנות</p> <p>לכתוב מאמר למדור אמנות בעיתון</p>	<p>סיפור משפחתי</p> <p>המשפחה ביצירות אומנות ישראליות</p>	<p>כיתה ו'</p>

לפניכם מגוון של שאלות רפלקטיביות.
מומלץ להתייחס אליהן במהלך ההוראה.

- 1.** מהן נקודות החוזק שלי?
מהו הדבר שאותו אני יודעת/ להביא מעצמי לכיתה?
כיצד אני יכולה/ לרתום את כישורי אלן לטובת ההוראה?
- 2.** מהם הדברים ששימחו אותי כשהייתי תלמידה?
האם זכורים לי רגעים בהם הרגשתי שלמדתי משהו חדש?
האם אני יכולה/ לגרום לתלמידי לשמוח או לחוות רגעים משמעותיים מסוג זה?
- 3.** כשאני חושבת/ על התלמידים שלי, מהו הכישרון המיוחד של כל אחד מהם?
באיזו דרך ניתן לרתום את היכולות הללו ללמידה?
איך הכיתה כולה, יכולה ליהנות ממגוון הכישרונות של התלמידים השונים?
- 4.** מהם הרגעים האהובים עלי כיום בכיתה?
מה מיוחד ברגעים אלו?
כיצד ניתן לחזק רגעים אלו ולהגביר את נוכחותם?
- 5.** אלו פעילויות נוספות דומות לרכישת שפה?
האם אנשים שלומדים לנגן או מתחילים להתאמן בענפי ספורט נעזרים בדרכי למידה של לימוד שפה?
מה דומה ומה שונה בין לימוד שפה חדשה לבין פעולות אחרות, כמו לימוד נגינה או משחק ספורט?
- 6.** האם גם את/ה רכשת שפה שנייה?
מה היו הסיבות שלך ללמידה? מה עורר בך מוטיבציה ללמוד אותה?
מה עזר לך לרכוש את השפה שלמדת, ואלו דברים עשית כדי להטמיע את השפה החדשה טוב יותר?
- 7.** מורים רבים נהנים ללמד דקדוק. למה הם מתכוונים במונח "ללמד דקדוק" ומדוע הם מרגישים כך?
מורים רבים מספרים שתלמידיהם רוצים ללמוד דקדוק. למה מתכוונים הלומדים במונח "דקדוק" ומדוע הם מעוניינים בזה?

שומרים על קשר

נשמח לשמוע תגובות, לסייע ולענות על שאלות!
המחלקה לעברית ולתרבות, ההסתדרות הציונית העולמית

hebrewandculture@wzo.org.il

ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לעברית ולתרבות
World Zionist Organization
Department of Hebrew and Culture

ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לחינוך